

KÜRT CEPHESİNDE SON DURUM (2015 GÜZÜNDEN 2016 GÜZÜNE)

1. GİRİŞ: BİLANÇO

27 Haziran 2016 akşamı cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan şu bilançoğu veriyordu:

“Temmuz 2105’ten bu yana 700 güvenlik görevlisi şehit oldu. Buna karşılık 8000 terörist ‘etkisiz hale getirildi’ (bu fiil, resmi literatürde öldürülme, yaralanma, yakalanma toplamını ifade eder).

Öğretim Üyeleri Cuma Çiçek’in ve Vahap Coşkun’un hazırladıkları bir raporda¹ ortaya çıkardıkları tablo bir iç savaş tablosuydu:

“Genel Kurmay Başkanlığının rakamlarına göre, 10 Mart 2016 tarihi itibarıyla sadece Diyarbakır Sur ilçesinde 286, Şırnak Cizre’de 665, İdil’de 125 olmak üzere toplam 1076 örgüt üyesi yaşamını yitirmiştir. PKK/KCK’nin yaptığı açıklamaya göre ise 2015 yılı içerisinde 261 silahlı militan, 1250 asker, 132 polis, 162 özel harekat polisi ve 13 üst rütbeli asker olmak üzere toplam 1818 kişi yaşamını yitirmiştir (can kayıpları her geçen gün artıyor). Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2015 Aralık ayında hazırlanıp İçişleri Bakanlığı’na sunulan rapora göre sokağa çıkma yasaklarından etkilenen nüfusun toplamının 1 milyon 300 bin olduğu belirlendi. Rapora göre yaşanan çatışmalar sonucu 100 bine yakın kişi evlerini terk etmek zorunda kaldı. Hükümete yakın kaynakların verilerine göre sokağa çıkma yasağı, operasyonlar ve

---

¹ Cuma, Çiçek & Vahap Coşkun, ‘Dolmabahçe’den günümüze çözüm süreci: Başarısızlığı anlamak ve yeni bir yol bulmak’, Barış Vakfı Yayınları, Nisan 2016, Ankara,
https://tr.boell.org/sites/default/files/nisan_raporu_turkce.pdf

kent çatışmaları sonucu evlerini terk etmek zorunda kalan yurttaşların sayısı 2016 Ocak ayı sonu itibariyle 200 bine ulaştı. Sağlık Bakanı Müezzinoğlu, terör olayları yüzünden 355 bin kişinin göç etmek zorunda kaldığını açıkladı. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) verilerine göre sokağa çıkma yasaklarının başladığı 16 Ağustos 2015 ile 18 Mart 2016 tarihleri arasında Diyarbakır (34 kez), Şırnak (9 kez), Mardin (11 kez), Hakkâri (5 kez), Batman (2 kez), Muş (1 kez) ve Elazığ'daki (1 kez) toplam en az 22 ilçede, resmi olarak tespit edilebilen en az 63 kez süresiz ve gün boyu sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Söz konusu tarihler arasında 72'si çocuk, 62'si kadın, 29'u 60 yaş üstü olmak üzere en az 310 sivil sadece resmi sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş zaman dilimleri içerisinde ve ilgili bölgelerde hayatını kaybetti..."

Bugün, Ağustos 2016 itibariyle bu bilanço daha ağırlaşmış durumda.

Bilançonun tek kalemi bu değil. Diyarbakır Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, Diyarbakır'da yaşanan olaylar esnasında "esnafın yanında çalışan 5 bini aşkın kişi işini kaybettiğini, bölgedeki emlak değerinde yüzde 20'lik bir düşüş yaşandığını" hatırlatıyordu. Bir diğer istatistiğe göre "7 Haziran'dan sonra başlayan çatışma sürecinde Sur'da 361 esnaf resmi kapanış dilekçesi vermiş ve kepenklerini indirmiş. 56 esnaf ise dükkânını Diyarbakır 'in başka bir yere taşımış. Yani Sur, beş ayda 400'ün üzerinde işyerini kaybetmiş (...) Sur'da ikamet edenlerin yarısı göç etmiş. Çatışmaların yoğun olduğu ve sokağa çıkma yasağının uygulandığı mahallelerde ise göç oranı yüzde 80'i bulmuş. Evlerini terk edenler can havliyle başlarını sokacak bir dam arıyorlar. Çoğunlukla Diyarbakır'ın başka mahallelerine gidiyorlar, akrabalarının evlerine sığınıyorlar. Sur, halkın en yoksul kesiminin, ekonomik olarak en dezavantajlı grupların yaşadığı bir yer. Bombaların ve silahların ortasında kalanların bir kısmını Suriye'den kaçmak zorunda kalan aileler oluşturuyor, bir kısmını da başka yere gitmeye mecali olmayanlar..."²

---

² Vahap Çoşkun, Hendeğin Arkası, Serbestiyet, 11 Aralık 2015, <http://serbestiyet.com/yazarlar/vahap-coskun/hendeğin-arkası-647874>

Kasım seçimleriyle açılan ve bu değerlendirmenin ele alacağı dönemin bilançosu, Temmuz 2015'te başlayan çatışmaların biraz daha artmasını, savaş söyleminin pekişmesi ve yerleşmesini, buna paralel olarak demokratik zeminde gerilemeleri ve siyasi alanda daralmaları içermektedir.

2. YAKIN BELLEK

GENEL

Bilindiği üzere, Ortadoğu'da I. Dünya savaşı sonrası çizilen sınırlar Kürtlere devlet kurma imkânı tanımamış, onları 4 ayrı ülkeye dağıtmıştı. 1920'lerden itibaren bölgede ortaya çıkan her Kürt siyasi hareketi, bu eksikliği tamamlamaya çalıştı. Çeşitli oluşumlarla, isyanlarla Kürtlerin kendilerini yönetme iddiasının peşinden koştu. Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesi, o tarihten bu yana Irak ve Suriye ulus-devletlerinin yaşadığı krizler, dağılma eğilimi Kürtler açısından yeni milat oluşturdu. Özellikle son yirmi yıl içinde Kürt toplulukları bu iki ülkede siyasi olarak ayrı bir zeminde örgütlenme imkânını elde ettiler ve bu durum, yıllar sonra, Kürtler açısından isyan hareketlerinin boyutlarını aşan bir çerçeve, bir rota oluşturdu. Irak Kürtleri bağımsızlığın kapısına gelmiş durumda. Suriyeli Kürtler, Türkiye'nin tüm endişelerine ve itirazlarına rağmen, önce kantonlar şeklinde örgütlendi ve bu kantonları birleştirerek Türkiye'nin Güney sınırında birleşik bir Kürt bölgesi meydana getirme yolunda ciddi yol aldı. Türkiye'de ise 30 yıldır süren Kürt isyanının taşıyıcısı PKK, Türkiye topraklarında bu istikamette bir egemenlik savaşı yürütüyor. Bu rotanın en önemli sonuçlarından biri farklı ülkelerde yaşayan Kürtlerin büyük çoğunluğunu etkileyen ve kuşatan yeni bir umudu, yeni bir Kürt tahayyülünü doğurmasıdır. Bu tahayyül bir yandan her bir ülkede yaşanan Kürt sorunun sınırlarını genişletmiş, ortak bir alan, ortak bir güvenlik ihtiyacı, hatta devlet fikri etrafında yol almış, Kürt toplumların iç entegrasyonu istikametinde belli bir rol oynamıştır. Diğer yandan, örneğin Türkiye'de olduğu gibi Suriye'de yaşanan gelişmeler bu çerçevede toplumsal

ruh halini doğrudan doğruya etkilemektedir ve bu durum Kürt siyasetinin temel zeminlerinden birini oluşturmaktadır. Bu gelişmeler, Kürt halklarının ve örgütlerinin Ortadoğu'da yaşadığı, Irak'ın ve Suriye'nin bölünmüş hali, o topraklardaki yerel güçlerin ve enerjinin açığa çıkmasından kaynaklanan tarihsel ilerlemenin işaretidir. Türkiye'deki Kürt meselesi her geçen gün bu gelişmenin koşullarına tabi olmaktadır.

TÜRKİYE

Türkiye'de Kürt meselesinde son üç yılda çeşitli aşamalar yaşandı. 2013 Nevruz'da başlayan ve Temmuz 2015'e kadar devam "çözüm süreci" dönemi, Ortadoğu bölgesi ve Kürt havzalarında yaşanan siyasal denge değişiklikleri, buna tekabül eden politik tutum farklılaşmaları ve bunun sonucunda Türkiye'de yeniden başlayan çatışmalar olmak üzere üç önemli duruma işaret etti.

Suriye iç savaşı, bu ülkenin sosyolojik açıdan Türkiye Kürtleriyle, siyasi açıdan Türkiye'nin hâkim Kürt hareketi PKK'yla iç içe olan Kuzeyinde, Türkiye sınırı boyunca bir Kürt siyasal alanının oluşmasına zemin hazırlamıştı. İlk aşamada bu alan fiili bir özerkliğe kavuştu. İkinci aşamada özellikle Ekim 2014 tarihinde bir Kürt yerleşimi olan Kobane şehrinin IŞİD tarafından kuşatılmasıyla birlikte, bölgenin Kürt güçleri PYD-YPG, IŞİD tehdidi karşısında uluslararası ittifakın önemli silahı, mücadele aracı haline dönüştü. Böylece PKK'nın önüne, Türkiye ötesi bir bölge oyuncusu olma, Suriye'de de yerleşme, kökleşme, uluslararası ittifaklar ve "meşruiyet" peşinde koşma fırsatı çıktı.

2013'te başladığı andan itibaren çözüm sürecini zaafa uğratan pek çok faktör vardı.

İki taraf arasındaki niyet ve paradigma farkı bunların başında geliyordu. Bu farklar, 2013-2015 arasında sürecin zaman zaman yavaşlamasına ve krize girmesine yol açtı. Kopuş ve savaş safhası ise, bölgede yaşanan değişikliklerin, Kürt tarafının beklentilerini beslemesi, Kürt hareketinin stratejisini etkilemesi, Türk tarafında ise varoluşsal endişeler doğurmasıyla ve bu paradigma farkının taşınamaz noktaya gelmesiyle patlak verdi.

İlk sonuç, Kürt hareketinin tedrici olarak Suriye'deki parçalı Kürt alanlarını birleştirmeye ve bu bölgedeki etnik, kültürel farklılıkları eritmeye hasretti. Bu bölge, Rojava, hemen her zaman Kandil için nihai çözümde çerçevesi muğlak bırakılmakla birlikte, bir ön koşul oluşturuyordu. Bununla birlikte, Türkiye'de Kürt sorununun çözümü ile Suriye'nin Kuzeyini birlikte ele alma, çözüm modelini genişletme eğilimi zamanla ortaya çıktı ve derinleşti.

İkinci sonuç, Kürt hareketinin 2015 Güz aylarından itibaren Suriye'deki kanton modelini Türkiye'ye taşıması, bu çerçevede hendek siyasetini başlatması oldu. Bu adım, Kürt hareketi tarafından Türkiye-İŞİD ilişkileri, Türkiye'nin çözüm sürecinde ağır davranması, hatta çözüm sürecini askıya alması ve artan asayiş operasyonları bahane edilerek, bir savunma tutumu olarak lanse edilse de, temelde yatan keskin bir stratejik dönüşü. Siyasi iktidar bu durumu içinden çıkamadığı ve oy kayıplarına yol açan çözüm sürecini tümüyle devre dışı bırakmanın vesilesi haline getirdi. İktidarın ilk yanıtı yukarıdaki bilançoya yol açacak tedbirler almak ve karşı savaş ilanı yapmak oldu. Ardından çözüm sürecinin noktalanmasının yanında, dokunulmazlıkların kaldırılmasıyla, ifade özgürlüğüne yönelik kriminalizasyon hamleleriyle, seçilmiş belediye başkanlarını görevden almaya ve yerine kayyum atamaya imkân veren yasal değişiklikler girişimiyle, iç güvenlik yasalarında yapılan değişikliklerle, devletin Kürt politikasını sorgulayan, Kürt hareketinin taleplerinin dile getiren çıkışlara yönelik tutuklama ve soruşturmalarla, siyaset ve demokratik alan topyekûn daraltıldı. Bugün itibariyle askeri olarak Türk güvenlik güçleri dengeyi sağlamış, siyasi alan ağır hasar almış durumdadır.

Ancak bu evrede belirleyici olan husus, sadece siyasi iktidarın ya da sadece devlet bürokrasisinin değil, parlamentoda temsil edilen tüm siyasi partiler ve hakim siyasi anlayışlarla birlikte, sistemin tutumu ve oluşturduğu iktidar bloğudur. Bu durum bugün itibariyle belirleyici bir niteliktedir, zira Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerin, Kürt ilerleyişinin Türk sistemi tarafından varoluşsal bir tehdit olarak algılanmasına işaret etmektedir.

Mesele, Kürtlerin ve Kürt hareketinin geleceğe dair somut umutlarının, Türkiye'yi ve Türk tarafını somut endişelere sürüklemesidir.

3. KANDİL

27 Temmuz 2015. KCK Yürütme Kurulu üyesi Duran Kalkan şu çağrışı yapıyordu: “Köy köy kasaba kasaba demokratik özerkliği inşa edip AKP'ye karşı koyalım. Türkiye'den ayrılmıyoruz demokratik kurallara saygılıyız, artık tek yönetim biziz dememeliyiz. Herkesi demokratik özerkliği geliştirmeye davet ediyorum.”

28 Eylül 2015'te Karayılan ise bir röportajda şunları söylüyordu: “Demokratik özerk Kürdistan'ı gerçeğe dönüştürme hamlesini, tarihi bir hamle olarak görüyoruz ve ilerletiyoruz. Hakkari arazisinin yüzde 80'i kesinlikle gerillanın kontrolü altındadır. Buralara Türk devleti giremez...”

Ve Şubat 2016, KCK Yürütme Konseyi Başkanı, PKK'nın Kandil'deki lideri Cemil Bayık Le Monde gazetesine yaptığı açıklamada stratejilerini ve duruşlarını tüm çıplaklığıyla ilan ediyordu: “Mevcut durumda silahlı mücadeleye son vermek için hiçbir neden yok. Aksine gelecek aylarda iç savaş Türkiye'de ağırlaşacak. Bu durum herkesin kendi çıkarlarını sürdürdüğü ve hiç kimsenin bölgeden dışlanamayacağı bölgesel bir savaş ortamında yaşanıyor. Türkiye, İran ve Suriye'deki gelişmeler tek ve aynı çatışmadan çıkıyor. Ortadoğu bu savaş sonucunda yeni bir çağa girecek. Kürdistan Ortadoğu'nun

merkezinde, Türkiye, Suriye, Irak ve İran'ın arasındadır. Bu nedenle biz mevcut bölgesel savaşın kalbinin Kürdistan olduğunu ve bu savaşın yeni bir duruma dönüşene kadar yoğunlaşacağını düşünüyoruz.”

Duran Kalkan'la başlayan Karayılan ve Bayık'la devam eden açıklamaların işaret ettiği çerçeveyi kısaca tekrar hatırlatmakta yarar var:

2015 Temmuz'unda fiili özerklik ilanlarını, hendeklerin kazılması ve şehir direnişi ile savaşları takip etti. PKK'nin özerklik ilan edip uygulamaya çalıştığı, silahlandığı, çatıştığı ve direndiğini ifade ettiği yerleşim alanlarına güvenlik güçleri, özerkleşme hamlesini püskürtmek, yerleşim alanları kontrolü altında tutmak için müdahale etti, yoğun çatışmalar yaşandı. Devlet şehir çatışmalarına tankları, ağır silahları sürdü, ortaya ağır insan hakları ihlalleri çıktı.

Kandil'in 2015 Temmuz'unda itibaren, zaman içinde askeri olarak geri itilmesine rağmen hala iddia olarak bu çerçevede “kaos üzerinden hakimiyet arayışı” politikası sürdürdüğü söylenebilir. Bu politikaya fiilen ve sonuçlarından hareketle bakıldığında, sivillerin kalkan ya da hedef olarak görüldüğü, her tahribatın, her ölümün bir fayda ya da zarar, zulm ya da mağduriyet söylemiyle araçsallaştırıldığı, siyasi egemenliğe ortaklık iddiasının şiddet üzerinden zorlandığı, bu istikamette kamusal ve toplumsal düzenin çalışmaz hale getirilmesinin amaçlandığı bir çerçeveyi işaret etmektedir.

Bu çerçevenin arkasında Kandil'in bölgedeki denge değişikliklerine, Kürt sorununun alan tanımına bağlı olan üçlü bir tercih yatmaktadır.

İlk tercih, Türkiye merkezli, demokratik entegrasyona dayalı bir paydaşlık modeline ağırlık vermekten ve buradan Rojava'ya açılmaktan çok, Rojava'daki fiili egemenlik modelini Türkiye'ye taşımak olmuştur.

İkinci tercih Kürt hareketinin merkezi ağırlığını adım adım Rojava'ya, orada ortaya çıkan imkânlarla kaydırmak, Rusya, ABD gibi ülkelerle ilişkiler üzerinden tanınma ve meşruiyet aramak, etkin bir bölge aktörü olmak, nihayetinde Türkiye sınır boyu üzerinde bir Kürt koridoru oluşturarak ve “bağımsız bir siyasi birim” üzerinden ilerlemektir.

Üçüncü tercih ise, ilk iki tercihin kaçınılmaz bir sonucu olarak, Kürt hareketi içinde sayısı artan mücadele araç ve sahalarını yeniden tanzim etmek, yerleşik hiyerarşiyi daha keskin hale getirmek, muhtemel merkez kaç eğilimleri törpülemek olmuştur. Kürt hareketinde “diyalog siyaseti”, bu hareketin iç dengesinde “parlamentar siyaset” gibi unsurları geri itmiş; silah, silahlı gücün önderliği vurgulanmıştır. Kürt sorununun taşıyıcısı olarak silahlı mücadele, Kürt hareketinin ana kumanda odası silahlı örgüt yeniden tanımlanmış, kayan taşlar yerli yerine oturtulmuş, HDP gibi yasal araçların özerk hareket alanları sınırlanmış, bu yapılar yeni tutumun destek araçları olarak yeniden tanımlanmıştır. Bugün örgüt için “siyaset”, bağımsız ve belirleyici bir değişken olmaktan çıkmış, egemenlik arayışına yönelik lojistik destek faaliyeti haline gelmiştir. Uç noktaya götürerek bir yorum yapılacak olursa, Kandil'in, çözüm süreci gibi siyaset araçlarını bu yeni stratejisini meşrulaştıracak lojistik destek unsurları olarak tanımlanmaya başladığı söylenebilir.

PKK'nın ve Kürt hareketinin diğer unsurlarının bu son dönemde müzakereye verdiği anlam, demokratik bir etkileşim siyaseti değil, tek boyutlu ve tanımlı bir egemenlik paydaşlığı talebidir.

Nitekim Kürt Hareketi'nin tüm sloganları “AK Parti'nin katliam politikaları”, “Saray'ın tetikçileri”, “AKP-İŞİD denkliği” gibi propaganda unsurları, böyle bir işlev görmekte, bu durumun tabiileşmesinin araçları olarak kullanılmakta, siyasi ve sivil enerjiyi kendisine mahkûm etmektedir.

Özetlemek gerekirse, Kandil'in mevcut stratejisi, (1) Suriye'nin Kuzey'i ile Güneydoğu'yu aynı model üzerinden birleştirme, (2) Bu birleşik alanı Kürt meselesinin birleşik zemini ilan etme ve (3) Bu alanda filli egemenlik ve alan kontrolü kavgası verme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kandil, denetlenebilir gördüğü kimi yerlerde özerklik ilan etmiş, hendek siyasetiyle güvenlik kuvvetlerini müdahaleye davet eden bir yol izlemiş, bu yerlerin "güvenlik alanları"na dönüşmesine yol açmıştır.

Bugün gelinen noktada, Temmuz 2015'te başlayan, özerklik ilan edilen bölgelerin devlet tarafından iç güvenlik alanı ilan edilmesiyle, sokağa çıkma yasaklarıyla devam eden çatışmalar Mayıs 2016 itibariyle kısmen sönümlenmiş, PKK'nın arzu ettiği halk katılımı, ayaklanması fikri yeterince destek görmemiş, devletin kimi yerlerde hala devam eden sokağa çıkma yasağı ve tam güvenlik alanı politikası üzerinden yürüttüğü sert asayiş tedbirleriyle örgüt direndiği yerlerden püskürtülmüştür. Bugün itibariyle çatışmalar PKK'nın atakları ve şehir içinde güvenlik güçlerine yönelik saldırılar ve kısmi iç güvenlik operasyonlarıyla devam etmektedir.

Bu noktada altını çizmek gereken önemli bir husus, PKK'ya bağlı birimlerin büyük kentlerde yaptığı sivillere yönelik şiddet eylemleri ve bunların siyasi sonuçlarıdır.

Canlı bomba ve bombalı araç saldırıları çok sayıdadır: "10 Ağustos 2015 İstanbul Sultanbeyli saldırısı, 1 ölü. 23 Aralık 2015 İstanbul Sabiha Gökçen Saldırısı, 1 ölü. 17 Şubat 2016 Ankara servis araçları saldırısı, 28 ölü. 13 Mart 2016 Ankara Kızılay saldırısı 34 ölü, 27 Nisan 2016 Bursa saldırısı, 13 yaralı. 10 Mayıs 2016 Diyarbakır Bağlar saldırısı, 3 ölü. 12 Mayıs 2016 İstanbul Sancaktepe saldırısı, 8 yaralı. 12 Mayıs 2016 Dürümlü köyü katliamı 16 ölü. 7 Haziran 2016 İstanbul Vezneciler saldırısı, 11 ölü. 8 Haziran 2016 Midyat saldırısı, 4 ölü.

Bunlardan özellikle sivil hedefleri vuran ve toplam 65 sivilin ölümüne yol açan, servis araçları ve Kızılay saldırıları bu döneme damga vurmuştur.

Bu saldırıları, Kandil'in, Türkiye'nin batısında ve büyük şehirlerde canlı bomba eylemleriyle iktidarı sıkıştırmak ve kaos-meydan okuma politikasını pekiştirmek stratejisi olarak tanımlamak gerekir.

Ancak bu "cephe"de PKK açısından işler önemli ölçüde sarpa sarmış görünmektedir. Uluslararası düzeyde "meşruiyet" peşinde koşan bir örgütün sivillere yönelik eylemler yapması, bu iki hususun içerdiği çelişki, Kandil'i ürkütmüş görünmektedir. Konunun uzmanlarından Mesut Yeğen'in Deutsche Welle'ye yaptığı değerlendirme önemlidir: "Örgütün hem popüleritesini, hem de askeri gücünü aynı anda kaybetme riskini göze alabileceğini sanmıyorum. Çünkü hem içeride, hem de uluslararası destek anlamında büyük tepki ile karşılaşılıyor. Dolayısıyla bundan sonraki süreçte bu tarz katliam eylemlerini planlarken iki kez düşüneceklerdir..."

Şu an itibariyle tarafların ana stratejilerinde, çatışma konumlarında büyük değişiklik görünmemektedir.

Peki, 'bu noktaya nasıl gelindi?' sorusuna tekrar kısaca yanıt vermekte yarar var. Daha önce belirttiğimiz gibi değişim temelde Suriye'deki depreme, Kürt ilerleyişine, Kürt hareketinin umutlarına ve beklentilerine dayanmaktadır.

Çözüm süreci sorunu ulusal sınırlar içinde, ulus-devletin meşru ve geleneksel araçlarıyla ele alan bir süreçti. Rojava'daki Kürt enerjisinin açığa çıkması bu dengeyi değiştirdi, bölgede ABD, Rusya, İran'ın varlığı ve IŞİD faktörü, PKK-PYD'nin uluslararası meşruiyet arayışına zemin oluşturdu. Bunların açık bir sonucu oldu:

Örgüt için çözüm milli sınırlar ötesi bir duruma ve Türkiye'nin Kürt sorunu bir bakıma milli sınırlar ötesine taşındı.

Kandil'in politikaları bu çizgide ilerlemektedir.

4. HDP

HDP açısından 2015'in en önemli ve etkisi hala süren gelişmesi, 7 Haziran 2015 seçimlerinde, aldığı yüzde 13'lük oydan sonra Kandil tarafından yeniden formatlanmasıdır. Kandil'in hedefi, temel olarak yasal siyasetin Kürt hareketi içinde "merkezkaç bir güç" olmasını engelleme ve bunu denetleme olmuştur. Kandil, seçim başarısından sonra, HDP'ye kim olduğunu, ne yapması gerektiğini, kimin asli gücü temsil ettiğini, kumanda odasının siyaset merkezinde değil, silah merkezinde olduğunu herkes duysun diye özellikle Kürt kamuyu önünde, açıklamalarla, röportajlarla, suçlamalarla, eleştirilerle yüksek sesle hatırlatmıştır.

HDP, buna ilk günler direnmiş, bugün savunduğu ve derin anlamlar verdiği "silahlı özerklik ilanı"nın yanlış olduğunu söylemiş, ancak Kandil 20 Temmuz sonrası silahların patlamasıyla yaşanmaya başlanan gelişmeler üzerinden siyasetin görece özerkliğini adım adım imha etmiştir. Sonuç olarak Kandil, Kürt hareketinin merkezi parlamenter siyasetinin öne çıkmasına, özerk bir alan kazanmasına müsaade etmemiş, hatta bunu önemli ve giderilmesi gereken bir sorun olarak görmüştür.

Göstergeler açıktır: Demirtaş Türk sınırlarının ötesine geçip, bir siyasi parti olarak alışıldık olmayan biçimde, Kuzey Suriye'de kantonların birleştirilmesini savunmaya başlamıştır. Direnişi, şiddeti, özyönetim ilanlarını sahiplenmiştir. "İŞİD eşittir AK Parti" denklemi, özerklik ilanlarına karşı güvenlik önlemlerini hükümetin katliam politikasına indirgeyen söylemi, HDP'yi Kandil'in "Propaganda Bakanlığı"na indirgemeye başlamıştır.

Ve tüm bunlar hem Kürt hareketi içinde hem Türkiye kamuoyu açısından HDP'nin seçim başarısını göreceli tartışmalı hale getirmiştir. Bu tutum Kürt siyasetini, Kürt-Türk siyaset ilişkileri önemli ölçüde etkilemiştir.

Nedenler açıktır: Örgüt kendisini geri çekerek, çözüm sürecini zorlayarak, Türkiyelileşip, Türkiye içinde kitlesel destek arayarak, dolayısıyla Suriye'den farklı bir çözüm ve paylaşma modelinin peşinden koşmayı tercih etmemiştir. Tersine Kürt bölgelerini bir bütün olarak telakki etmiş, silah kullanarak fiili özerklik, egemenlik ilanı yoluna gitmiş, HDP'yi geri çekmiş, yeni stratejinin parçası haline getirmiştir.

Kandil'in belirlediği rolü oynamaya başlayan HDP'nin Haziran-Kasım 2015 arasında, özellikle Kasım 2015 genel seçimlerinden sonra özgül ağırlığını arttırma imkânları eskisinden daha dar bir alana hapsedilmiştir. Nitekim HDP gündelik ve hâkim siyasi söyleminde fiili ve silahlı özerklik girişimlerini doğallaştırma, bunlara karşı alınan tedbirleri, sadece sınırları aşan, ihlale ulaşan boyutlarıyla değil, tümüyle planlı, hazırlanmış bir katliam politikası olarak tanımlama işlevini üstlenmiş görünmektedir.

Bu gelişmelerin iki sonucu bulunmaktadır:

1. HDP Türkiyelilik iddiasından geriye düşmüş, Kürt hareketinin silahlı-silahsız siyasi egemenlik arayışlarının parlamentodaki sesi olmaya başlamıştır.

2. Kürt Hareketi'nin yeni stratejisi, siyaseti tekrar silah ve güç faktörünün gölgesine itmiştir. Nitekim silahlı kent eylemlerinin, dayatma yoluyla siyasi egemenlik arayışının Kandil için önemi HDP'nin alacağı oydan ve parlamenter faaliyetlerinden daha belirleyici görünmektedir. Bu strateji, iddia edilenin tersine Türkiye'nin güvenlik politikalarından bağımsızdır, en fazla onunla karşılıklı, eş zamanlı olarak işlemektedir. Bu açıdan Karayılan'ın basında yer alan şu sözlerinin altını özellikle çizmekte fayda var: "Öz yönetim ilanları HDP'nin oylarını pek de azaltmadı, artırdı. Bu, demokratik

özerkliğin halkımız tarafından benimsendiğini göstermektedir. Halkımız demokratik özerklikte ısrar sahibidir. Halkımız devrim aşamasındadır...”

Bu yeni evrede şiddeti doğrulamakla birlikte, siyaset açısından kapı aralamaya yönelik tek çaba DTK Bildirisi olmuştur. Kamuoyuna HDP üzerinden taşınan ve yazımında HDP'lilerin etkin rol oynadığı DTK bildirisi, HDP'nin paradoksunu yansıtan önemli bir belgedir. Zira hem yürümekte olan çatışmayı doğrulayan ve savunan bir ton taşımış, hem de bu çatışmanın durması hatta Kürt sorunun nihai çözümü için en kapsamlı öneri metinlerinden biri olmuştur.

Metnin üç yönü bulunmaktadır. Öncelikle bildiri silahlı özyönetim ilanlarını sahiplenmekte, bunları korumaya yönelik şehir savaşlarını haklı ve meşru direniş olarak göstermekte, başta Kürtler olmak üzere halkı bu direnişe katılmaya davet etmektedir. Diğer taraftan bildiride bir “özerklik talebi ve taslağı” sunulmakta, siyasete dönüş ve aracı olarak bunun tartışılması önerilmektedir. En nihayet, özerklik sürmekte olan şiddet-direniş-isyanın bitmesinin önkoşulu olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye kamuoyunda DTK bildirisinin şiddeti meşrulaştıran yönü ve getirdiğı önkoşul öne çıkmıştır ve metin bir pazarlık metni olarak algılanmıştır.

5. DEVLET VE SİSTEM

Yeni koşullar, bölgedeki radikal değişimler, Kürt hareketinin stratejisinde ve sorunun merkezinden kayışı karşısında Türk devletinin, hatta sistemin tepki tarzı ve yanıtı ne olmuştur?

Kürt sorununun milli sınırlar dışına taşınması, PKK-PYD'nin İran ve Rusya ilişkilerinin yoğunluğu, ABD'ye ortaklık yapması, Kürt meselenin uluslararası mücadeleler içinde

Türkiye'ye karşı kullanılan bir koz olduğu fikrinin yaygınlaşması, bunun yanında ve bunlarla bağlantılı olduğu da düşünülen bir şekilde cumhuriyet tarihinin bölge ve kent merkezli en ciddi ayaklanmalarından birinin başlaması, Ankara'da devletin varoluşuna yönelik bir tehdit ve saldırı olarak algılanmıştır. Bu gelişmeler ve sahip olunan algı siyaset fikrine ve imkânlarına tüm kapıları kapamıştır.

Bunun büyük resimde anlamı, devlet ve sistem için Ortadoğu bölgesinde yaşanan gelişmelerin, Kürt ilerleyişinin ve Kürtlerin önünün tarihi olarak açılmasının ifade ettiği, devletin varoluşuna, toprak bütünlüğüne yönelik bir endişeyi, derin korkuyu harekete geçirmesidir. Mesele, Kürtlerin ve Kürt hareketinin geleceğe dair somut umutlarının, Türkiye'yi ve Türk tarafını somut endişelere sürüklemesidir. Bu endişeler sadece siyasi iktidarı değil, askeri dokuyu, muhalefet partilerini de kuşatmış, bu açıdan yeni bir iktidar bloğunu beslemiş ve beslemektedir.

Bunun yakın plandaki anlamı ise, devlet ve siyasi iktidar için Kürt meselesinin, çözüm politikasının sınırlarını aşan bir yere evrilmesidir.

Nisan ayı başında Helsinki'de henüz başbakanlık görevinden ayrılmamış olan Davutoğlu'na şu soruyu sorma imkânım olmuştu: “Hem terörle mücadelenin altını kararlılıkla çiziyorsunuz hem de zaman zaman siyasi araçların da devrede olabileceğini söylüyorsunuz. Bir çözüm süreci yeniden gündeme gelecek olursa sizin için bunun, şiddetin durması, kamu düzeninin sağlanması dışında başka ön koşulu var mı? Hükümet olarak yeniden siyasi sürecin başlaması için eskisinden farklı bir durumda mısınız?”

Yanıtı şöyleydi: “Mutlak bir silahsızlanma gerçekleşmeden bir gelişme olması mümkün değil. Mutlak anlamda silahsızlanma. Bu bir ön şarttır. Türkiye'ye tehdit olma niteliği kalkarsa (olur). (Ayrıca) Irak'taki Suriye'deki varlıklarının Türkiye'ye dönük tehdit olma niteliğinin de kalkması lazım. Önce Türkiye içinde mutlak anlamda

silahsızlanma, Türkiye'nin ve Kuzey Irak bölgesel Kürt yönetiminin güvenliğini, sınırları tehdit etmeyen bir çizgi, bunu bir görmemiz lazım. PKK, Erbil'deki yönetimi tehdit ederse bu tehdidi bize yapılmış bir tehdit olarak kabul ederiz. PYD, Suriye'deki Özgür Suriye Ordusu ve oradaki Türkiye'ye müzahir gruplara tehdit oluşturursa bize tehdit oluşturmuş demektir...”

Çözüm ve siyaset sürecinin buzdolabından çıkması için ikinci bir ön koşulu bu şekilde, Kürtler arası ilişkilere müdahil, Erbil'e uzanan bir hatta ve bu açıklıkta ilk kez telaffuz ediyordu hükümet.

Bu ise Türk tarafının hem endişelerine hem de siyasete ne denli mesafeli olduğuna işaret ediyordu.

Sistem açısından sorun bugün itibariyle ne Kürt sorunu, ne terör meselesi olarak tanımlanıyor. Sorun açık bir şekilde devletin egemenlik alanını koruma arayışı olarak karşımıza çıkıyor. Ve ilk ve hızlı sonuç, resmi algıda örgüt meselesi ile Kürt sorununun tekrar ayrılmaya yüz tutması, ayrıştırılmasıdır.

Sorun örgütle mücadele meselesine doğru çark etmiş, en azından işin bu boyutu baskın hale gelmiştir. Örgüt meselesi, bu çerçevede, Türk devletinin gözünde üç hususu ifade etmektedir:

1. Kuzey Suriye'deki yapılanmanın, oradaki modeli hendek politikasıyla Türkiye'ye taşımanın bir bölünme/ayrılma arayışı olarak görülmesi.
2. Çözüm, diyalog, görüşmelere dayalı iç siyasi süreçlerin örgüt tarafından bu istikamette ve bu istikamet in meşrulaşması çerçevesinde istismar edildiğinin düşünülmesi.

3. Bunları kuşatan ana husus ise Kandil ve PYD'nin Türkiye'ye karşı kullanıldığı veya Türkiye'nin aleyhine ittifaklar kurduğu tespitidir. Ve en önemlisi bu çerçevede bu meselenin, hatta “Kürt sorununun dış tehdit ve dış politika sorunu olarak algılanması”dır.

Bu üçlü, “Kürt sorununu ve Kürt hareketini iç içe ele alan çözüm politikası evresinden, sorunu ve hareketi birbirinden ayıran asayiş-dış politika aşamasına geçişe” işaret etmektedir.

Türk siyasi sisteminin alet çantasında da bu durumu düzeltmeye, endişeyi ve korkuyu ortadan kaldırmaya yarayacak siyasi bir cihaz bulunmamaktadır.

Böyle olunca izlenen ana yol üç kollu asayiş yoludur:

Bir yandan güvenlik alanı ve stratejilerini pekiştirmek, bölgede örgütle ilgili kısmi ama etkili bir temizliğe kadar gitmek, çıkarılan yasalarla, askere verilen yeni imkân ve korumalarla yasal fizik şiddet imkânlarını ve dozunu arttırmak.

Öte yandan Kürt hareketinin yasal ayağını dokunulmazlıklar, belediyelere kayyumlarla el koyma üzerinden kırmak. Kürt meselesini ve istenmeyen temsilini siyaset alanından dışlamak ve siyaset alanını bu meseleye kapamak.

En nihayet (akademisyenler bildirisi, Özgür Gündem'in gönüllü yayın yönetmenleriyle ilgili adli işlemlerde olduğu gibi) sözün, sivil toplumun ve basının üzerine, etkili terörle mücadele yasası soruşturmalarıyla gitmek.

Sonuç olarak siyasi alanı her düzeyde daraltmak, Kürt meselesini asayiş konusuna indirgemek ve Kürt hareketiyle ilgili ya da ona paralel görülen talepleri, görüşleri ve iddiaları yasak alanına itmek.

Türk kamuoyunda toplumsal algı da bu istikamette ilerlemektedir.

Kürt meselesi ve Kürt hareketinin toplumsal-siyasi talepler kümesi olarak algılanmaktan adım adım çıkması ve bir uluslararası egemenlik kavgası etrafında ele alınması “sorun-çözüm-siyaset” inancını baltalamaktadır. Kürt hareketinin Güneydoğu'daki eylem dalgası, bir egemenlik kalkışması olarak algılanmakta, Ortadoğu'da Türkiye'ye yönelik bir dizi ittifakla iç içe bir tehdit durumu olarak tanımlanmaktadır.

Siyasi iktidarın bu çatışma evresinde siyasete yakın duran, HDP'nin DTK bildirisini andıran tek hamlesi açıkladığı “Master Plan” olmuştur.

Ne var ki bu plan siyaset konusunda umut vermekten çok bir geri dönüş arayışını ifade etmektedir.

Aşağıda detaylarına değinilecek Plan, bir anlamda devletin Kürt politikasının yeniden tanımlanması olarak ele alınabilir. Başbakanın açıkladığı 10 maddeyi kuşatan en önemli husus, devletin Kürt politikasında “siyaset”e verdiği anlamda yaşanan değişikliktir. Bu çerçevede siyaset, bir etkileşim, diyalog, alışveriş sonucu varılan bir mutabakat etrafında alınan kararları ve karar süreçlerini ifade eden bir süreç ve araç olmaktan uzaklaşmış bulunuyor. Tersine, siyasette verilen anlam, takdir edilen doğrular çerçevesinde siyasi iktidarın insan, bölge ve halk yararına atacağı tek taraflı adımlar, bir tür “siyasi arz”ı ifade ediyor.

Bir diğer önemli husus, siyasi iktidarın bu çıkışla yıpranan devlet-toplum ilişkilerini tamir ihtiyacıdır. Güneydoğu'da yaşanan çatışmalar, uygulanan sokağa çıkma yasağı, tahrip olan kentler ve kamu düzeni, bundan her ne kadar örgüt sorumlu olsa da, devlet ve siyasi iktidara ciddi bir fatura çıkarmaktadır. Planın hedeflerinden biri de bu örselenmeye el atmaktır.

Şimdi bu iki hususun oluşturduğu şemsiye altında 10 maddeyi değerlendirelim.

Maddeleri 4 ana başlıkta toplamak mümkündür.

Bunlardan birincisi “asayiş” ayağıdır.

İkincisi “tek taraflı demokratikleşme süreci” ayağıdır.

Üçüncüsü “tahribatı telafi politikası” ayağıdır.

Dördüncüsü ise “muhatap değişimi, daha doğrusu eski muhatabın devreden çıkarılması” ayağıdır.

Metin, Kürt sorununa asayişçi bir bakışın yerleşik bir yapılanmaya döneceğini ima etmektedir. Başka bir ifadeyle kamu düzeni vurgusu, her alanda ve her biçimde devletle egemenlik yarışına girecek (kimlik kontrolü, mahkeme kurma, vergi salma gibi örgüt faaliyetleri) hareket ve eylemlerin üzerine asayiş yöntemleriyle gidileceğine işaret ettiği kadar, bunu mümkün kılacak bir güvenlik ve istihbarat yapılanmasına gönderme yapmaktadır.

Metinde genel bir demokratikleşme, bireysel hak alanının genişlemesi ve ayrıcalıklı hizmet üzerinden Kürt sorununun buharlaşması fikri tekrar canlanmış, “siyaset ve reform” kavramlarıyla bir anlamda, 2005-2013 arası izlenen tek taraflı demokratikleşme politikalarına geri dönüş olarak ima edilmiştir. Nitekim metine göre, anayasada yer alması beklenen yeni vatandaşlık tanımı, yerel yönetimlerin kuvvetli bir merkezi denetim koşuluyla güçlendirilmesi Kürt siyasetinin araçları olmaktan çıkarılıp, yeni Türkiye projesinin parçaları olarak bu çerçevede tanımlanmaktadır.

Tahribatı telafi politikaları, “hizmet” kalemi üzerinden hem yaşanan afet sonuçlarının giderilmesi, hem de sorunu buharlaştırma politikalarının bir diğer ayağı olarak ele alınabilir. Bu tür sosyal ve ekonomik politikalar kaçınılmazdır ve gereklidir.

Muhatap meselesi açıktır. Başbakanın söylediklerini bir kez daha hatırlatalım: “Artık muhatap milletin ta kendisidir. Tüm illerde ve ilçelerde herkesin saygı duyduğu kişilerden oluşan teşkilatlar kurulacak. Siz kendi aranızda örgütlenin biz sizinle irtibat kuracağız dedik. Herkesi muhatap alacağız, ama eline silah alanları muhatap almayacağız...” Elinde silah olan tarafla temas, diyalog, müzakere, uzlaşma, mutabakat döneminin sona erdiğinin ilanıdır bu sözler.

Bu tavrın çözümün yakına değil, uzağına düşme riski yüksektir. Bu, “çatışmayı öngören ve göze alan “geleneksel tek ayaklı siyaset evresi”nin ne tür sonuçlar vereceğini ve ne kadar süreceğini zaman gösterecektir.

6. SONUÇ: TESPİT, TEMENNİ, ÖNERİ

Ortada 30 yıllık bir isyan var. İsyanın sahibi PKK yıllar içinde 50 bin insanı ölmek üzere dağa çekecek kadar kuvvetli sosyolojik bir zemin üzerinde hareket ediyor. Bugün Kürt sorunu denilen mesele de bu isyandan ayrılmaz duruma geldi. Nitekim Türkiye’de yapılan kimlik haklarının kullanımıyla ilgili demokratik reformlar sonrası, Kürt sorunu, tarihi esasıyla, “özerklik ve kendi alanını yönetme” talebiyle tarif edilir oldu. Bu tarfin taşıyıcı merkezi olan PKK’yla, onun gücü ve zeminiyle iç içe girdi.

Dün olduğu gibi yarın da herhangi bir çözüm süreci, genel bir demokratikleşme halini değil, örgütün yürüttüğü silahlı mücadeleye son vermesini siyaset yoluyla sağlamayı, bunun yanında isyanın doğduğu ve güçlendiği zemini demokratik hamlelerle ıslah etmeyi ifade edecek.

Son yaşanan olaylar üzerinden milyonların göç etmesiyle, ölümün ve şiddetin sıradanlaşmasıyla, öfkeli ve zaman zaman tahkir edici meydan okuyuşlarıyla Güneydoğu bölgesi büyük bir çatışma alanı haline gelmiş ve militarist zihniyet beslenmiştir.

Devletin işi, tüm rasyonel siyasal sistemlerin yaptığı gibi, çatışmalara son verme ve örgütü silahsızlandırma yollarını aramak kadar, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde siyasi katılımı derinleştirmek ve çeşitlendirmek, çoğulculuğu sağlayacak tedbirleri almak, bunları demokratik ıslah unsurlarının arasına sokmak olmalıdır.

Gerek isyanın, gerek sosyolojik zeminin, gerek 30 yıllık çatışma birikiminin tek unsuru silahlı örgüt değildir. Bu isyanın yasal ayağı, meşru siyasal ve toplumsal boyutu bulunmaktadır. Son 30 yıl, bugün yüzde 10 ila 13 arasında değişen, 6 milyon oya sahip, mecliste 59 milletvekili bulunan, 11 belediyeyi yöneten bir siyasi parti geleneğini de doğurmuştur. Pek çok sivil toplum örgütü bu çerçevede üremiş ya da kendisine yer bulmuştur.

Bu meşru ve yasal ayak, hem siyaset, müzakere, uzlaşmayla yumuşayabilecek sert bir sosyolojik dokunun göstergesidir; hem de PKK ile HDP'yi üreten koşulların ve siyasetin aynı kaynaktan geldiğinin ve bunlar arasındaki geçişlerin işaretidir. Siyaset, bu kaçınılmaz durumu cezalandırmaktan çok, onu yönetebilme ve dönüştürebilme, fırsata çevirebilmektir.

Nitekim çatışmanın tarihi, geldiği nokta, ayrıca son dönemde ulusal sınırları aşması, örgütün bulunduğu uluslararası destek dikkate alınırca, siyasi iktidarın bugün izlediği stratejiyi "PKK'yı yok etme politikası" olarak göstermesi gerçekçi değildir. Bu strateji, varoluşsal bir tehdide karşı güvenlik önlemleri almak yanında, örgütün gücünü, etkinliğini, denetim alanını ve iddialarını aşağıya çekme politikası olarak tanımlanabilir. Bu ise bir kesit politikasıdır, yıllar yılı sürdürülebilir nitelikte değildir.

Netice olarak; kim ne derse desin, çatışma evresi, yerini, şu ya da bu aşamada, konuşma ve siyaset aşamasına bırakacaktır.